

УДК 347.91/95

ТИМЧАСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ ДОКАЗІВ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУДОМ

Рожнов О. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: Статтю присвячено дослідженню загальних питань реалізації заходів процесуального примусу. Також у статті досліджено окремі спірні питання практики застосування такого різновиду заходів процесуального примусу як тимчасове вилучення доказів для дослідження судом.

Ключові слова: заходи процесуального примусу, підстави застосування заходів процесуального примусу, вилучення доказів, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом.

Аннотация: Статья посвящена исследованию общих вопросов реализации мер процессуального принуждения. Также в статье исследуются отдельные спорные вопросы практики применения такой разновидности мер процессуального принуждения как временное изъятие доказательств для исследования судом.

Ключевые слова: меры процессуального принуждения, основания применения мер процессуального принуждения, изъятие доказательств, временное изъятие доказательств для исследования судом.

Annotation: The article is devoted to general questions the implementation of measures of procedural coercion. The article also explores controversial issues the practice of such a variety of coercive procedural measures as temporary seizure of evidence for the investigation by the court.

Key words: procedural coercive measures, grounds for applying coercive procedural measures, taking of evidence, the temporary seizure of evidence for the investigation by the court.

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом є різновидом заходів процесуального примусу, які регламентуються главою 9 ЦПК. При цьому слід відмітити, що до недавніх пір ЦПК такого консолідованого інституту не містив, хоча в процесуальній літературі ставилось питання про дослідження проблематики цивільної процесуальної відповідальності.

Досліджуючи проблеми юридичної відповідальності, усі автори погоджувалися з тим, що вид відповідальності доцільно виділяти на підставі галузевих критеріїв та розглядати цивільну процесуальну відповідальність як одну з різновидів юридичної відповідальності. Так, М. Й. Штефан зазначає, що вихідною основою для правильного розуміння цивільної процесуальної відповідальності є норми цивільного процесуального права, що передбачають відповідальність за окремі види цивільних процесуальних правопорушень [4, с. 484].

Спробу щодо регламентації цивільної процесуальної відповідальності можна знайти у постанові Міжпарламентської асамблеї держав – учасників СНД від 16 червня 2003 р. №21-6, якою затверджений переpracьований варіант концепції та структури Модельного кодексу цивільного судочинства для держав – учасників СНД. У ньому пропонується закріпити у цивільних процесуальних кодексах спеціальну главу «Підстави та заходи процесуальної відповідальності», яка повинна містити поняття та склад процесуального правопорушення, підстави та заходи відповідальності, порядок розгляду заяв про застосування заходів відповідальності.

Проблема заходів процесуального примусу знайшла своє відбиття у Концепції вдосконалення

судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Згідно з п. 6 розділу 4 Концепції відповідальність учасників процесу за недобросовісне користування процесуальними правами та за невиконання процесуальних обов'язків необхідно посилити (наприклад, за навмисне зволікання процесу). Формами відповідальності можуть бути не лише існуючі заходи процесуального примусу, а й застосування судом стягнень за невиконання вимог суду, покладання на учасників процесу відшкодування судових витрат у підвищеному розмірі.

Консолідована регламентація заходів процесуального примусу здійснювалась під впливом пропозицій, які висловлювались науковцями. При цьому слід звернути увагу на те, що при розробці ЦПК підхід розробників до цієї проблеми змінювався. У проекті ЦПК, який вносився на перше читання відповідна глава мала назву «Заходи процесуальної відповідальності» і передбачала штраф як один із видів заходів процесуальної відповідальності, закріплювала необхідність при виборі судом виду і меж процесуальної відповідальності враховувати ступінь тяжкості вчиненого порушення та можливість звільнення від процесуальної відповідальності та її пом'якшення.

У більшості країн Європи, США такий інститут як процесуальна відповідальність чи заходи процесуального примусу відсутній. Так, ЦПК Франції, Німеччини, Польщі, Росії передбачають окремі заходи процесуального примусу, як правило у главі, яка регулює судовий розгляд. Так, ЦПК Франції, закріпивши принцип належної поваги до суду, передбачає можливість головному вивалити із зали будь-яку особу, яка не виконує його розпоряджень, що не виключає можливості

порушення проти такої особи кримінального чи дисциплінарного переслідування (ч. 2 ст.439 ЦПК Франції).

У правовій теорії під правовим примусом розуміють конкретні засоби впливу, які пов'язані з обмеженням в тій чи іншій формі свободи особи. Як і правовий примус, цивільний процесуальний примус пов'язаний з обмеженням у тій чи іншій формі свободи особи. При цьому слід відмітити, що примус у цивільному судочинстві має місце не тільки в тих випадках, коли той чи інший засіб впливу направлений на обмеження передбачених законом прав та свобод, але і тоді, коли самим законом обмежується можливість вибору поведінки. Тобто примус у цивільному судочинстві може мати різну ступінь виразу.

Правовий примус перш за все проявляється у різних формах юридичної відповідальності: кримінальній, адміністративній, дисциплінарній і майновій, а також у застосуванні уповноваженими державними органами та посадовими особами інших заходів примусового впливу щодо осіб, які не виконують вимоги правових норм [3, с. 35-36].

Правовий примус – складне за своєю структурою явище, яке об'єднує заходи юридичної відповідальності та заходи захисту (відновлення) правопорядку. Юридична відповідальність полягає у застосуванні заходів правового примусу до правопорушників з метою покарання особи, яка вчинила правопорушення. Заходи захисту (відновлення) правопорядку – це різновид правового примусу, який застосовується для поновлення нормального стану правовідносин за допомогою спонукання суб'єктів права до виконання тих чи інших обов'язків. Виходячи з цього, юридична відповідальність від заходів захисту відрізняється: а) за направленістю (відповідальність направлена передусім до порушника, а захист права не тільки та скільки до порушника, скільки до управомоченого); б) за підставами застосування – відповідальність настає лише при наявності правопорушення (винне, осудне діяння, яке завдає шкоду суспільству), захист же права допускається і в силу об'єктивно-протиправного діяння, а в деяких випадках і при відсутності протиправності; в) по функціям (функція юридичної відповідальності – штрафна, карна, функція ж заходів захисту зводиться до забезпечення виконання юридичного обов'язку); г) за способами впливу на поведінку суб'єктів права (відповідальність завжди передбачає морально-психологічне перетворення особи та пов'язана з осудом правопорушника, спричиненням певних позбавлень. Поновлення ж права користується більш загальним комплексом заходів впливу, наприклад, визнання права, його примусовим виконання [1, с. 52-53].

Правовий примус, який застосовується в цивільному процесуальному судочинстві, можна умовно розділити на два поняття: родове – «примус у цивільному судочинстві» та видове – «процесуальний примус». Усю сферу примусу в цивільному судочинстві слід структурувати таким чином: заходи юридичної відповідальності; заходи захисту (відновлення) правопорядку; превентивні заходи; процесуальні тяжкості. При цьому, говорячи про юридичну відповідальність у цивільному судочинстві

як різновид правового примусу, слід відмітити, що підстави для застосування такого заходу примусу виникають у рамках цивільного процесу, але потребує певних процедур реалізації відповідальності (кримінальної, адміністративної, цивільної, дисциплінарної). І тому, у механізмі процесуального регулювання підстави існування процесуальної відповідальності відсутні.

Цивільний процесуальний примус – це сукупність передбачених ЦПК заходів примусового впливу, які покликані забезпечити виконання обов'язків учасниками процесу та належне виконання завдань цивільного судочинства. Процесуальний примус є широким поняттям, яке включає різні за ступенем правові обмеження. Крім того, він повинен, по-перше, мати певні межі ефективності в механізмі правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин, тобто бути оптимальним за результатами свого правового впливу. По-друге, загальна направленість примусу повинна визначатися завданнями, які стоять перед судочинством (ст. 1 ЦПК). Тому до сфери цивільного процесуального примусу входять: заходи захисту (відновлення) правопорядку, превентивні заходи та процесуальні тяжкості, які не є формами процесуальної (юридичної) відповідальності.

Загальною, найбільш суттєвою специфічною формою процесуального примусу, як заходів захисту (відновлення) є скасування або зміна незаконного або необгрунтованого судового рішення, яке застосовується до суду, який його постановив. Скасування або зміна незаконного або необгрунтованого рішення це найбільш типова санкція, яка носить примусовий, обов'язковий характер. Оскільки в рішеннях об'єктивується воля суду, яка впливає на розвиток процесуальних відносин і через них – на матеріально-правову сферу головних учасників процесу, то в поновленні режиму законності судочинства та правопорядку в цілому санкція скасування має найбільшу вагу. Її потенціал полягає і в тому, що вона самим безпосереднім чином забезпечує реалізацію завдань передбачених ст. 1 ЦПК. Ця санкція має більш загальне значення у правовому регулюванні, ніж інші процесуальні санкції за цілями застосування. Значення вказаної санкції полягає в тому, що вона характеризує режим процесуального регулювання в цілому, максимально сприяє здійсненню функції правосуддя по цивільним справам, захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Превентивні заходи слід розглядати як заходи процесуального примусу, які застосовуються для припинення протиправних дій або для запобігання їх негативних наслідків. Їх система закріплена в ст. 91 ЦПК. Вони не переслідують ціль покарання правопорушника, хоча й застосовуються у зв'язку з порушенням встановлених в суді правил або протиправним перешкоджанням здійсненню цивільного судочинства.

Процесуальні тяжкості – специфічний для цивільного судочинства різновид процесуального примусу, який також не слід ототожнювати з процесуальною (юридичною) відповідальністю. Особливість процесуальних тяжкостей полягає в

тому, що вони покладаються на особу як наслідок здійснення належного їй права без додержання вимог процесуального закону і тим самим «за своєю волею» поставила себе в невідгідне положення. До процесуальних тяжкостей відносяться такі, як відмова у відкритті провадження, залишення позовної заяви без руху, повернення заяви, залишення заяви без розгляду, закриття провадження у справі, позбавлення права та деякі інші негативні процесуальні наслідки. Основний зміст регулювання цивільних процесуальних відносин проявляється саме в аспекті зазначених санкцій, які характеризуються значною ослабленістю правового примусу у процесуальному регулюванні. Єдиним процесуальним засобом, який дозволяє уникнути таких негативних наслідків для зацікавлених осіб – це дотримання ними форм судочинства, які базуються на засадах змагальності та диспозитивності [2, с. 9-10].

Таким чином, вперше закріпивши на законодавчому рівні, заходи процесуального примусу, їх зміст та систему (ст.ст. 90, 91 ЦПК) законодавець, на наш погляд, звужив систему засобів процесуального примусу тільки до тих, які мають превентивну функцію. Все це ставить під сумнів необхідність виділення в окрему главу заходів процесуального примусу, оскільки в такому вигляді вони в цілому не відтворюють окремий інститут цивільного процесуального права. Глава 9 має назву «Заходи процесуального примусу», а по суті в ній закріплені тільки превентивні заходи, які в свою чергу виступають лише одним з різновидів заходів процесуального примусу.

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом є превентивним процесуальним заходом оперативного реагування суду на дії, які протиправно перешкоджають здійсненню цивільного судочинства. Цей захід процесуального примусу направлений на припинення існуючого протиправного діяння у формі не подання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання. Відповідно до ч. 3 ст. 137 ЦПК докази, які вимагає суд, направляються до суду безпосередньо, або суд може уповноважити заінтересовану особу, яка бере участь у справі, одержати доказ для представлення його суду. Обов'язковою умовою застосування цього заходу процесуального примусу є наявність ухвали суду про витребування письмових чи речових доказів за клопотанням сторін та інших осіб, які беруть участь у справі (ст. 137 ЦПК) так і з власної ініціативи суду у справах окремого провадження (ч. 2 ст. 235 ЦПК), яка має характер владного правозастосовного акту, на підставі якого виникає правовідношення, де праву суду витребувати доказ кореспондується обов'язок особи надати суду витребуваний доказ або повідомити причини його неподання. Так, у судовому засіданні ОСОБА2 заявив клопотання про тимчасове вилучення виконавчого провадження № 19980553 для його огляду в судовому засіданні в порядку ст. 93 ЦПК України. При цьому посилався на те, що на запит суду про направлення виконавчого провадження для огляду в судовому засіданні його надано не було. Суд приходить до висновку, що клопотання заявлене позивачем у

порядку ст. 93 ЦПК України є передчасним з таких підстав. Відповідно до ч. 1 ст. 137 ЦПК України у випадках, коли щодо отримання доказів у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі є складнощі, суд за їх клопотанням зобов'язаний витребувати ці докази. Згідно ч. 4 цієї ж статті особи, які не мають можливості подати доказ, який вимагає суд, взагалі або у встановлені судом строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали. Заходи, передбачені ст. 93 ЦПК України застосовуються судом у разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та не повідомлення причин їх неподання. Позивач, заяви про забезпечення доказів у порядку ст. 137 ЦПК України, вимоги до форми і змісту якої встановлені ст. 134 ЦПК України, не заявляв. Ухвала в порядку ст. 137 ЦПК України про витребування доказів з цього приводу судом не ухвалювалася. А тому тимчасове вилучення доказів у порядку ст. 93 ЦПК України є передчасним. Зазначене не перешкоджає позивачу звернутися з заявою про витребування доказів відповідно до ст. 137 ЦПК України [5]. В іншій справі Керченська міська рада звернулася до Керченського міського суду із заявою про визнання спадщини відумерлою, мотивуючи вимоги тим, що квартира АДРЕСА1 належала ОСОБА3, померлому ІНФОРМАЦІЯ1 та ОСОБА4, померлої ІНФОРМАЦІЯ2. Після їх смерті відкрилась спадщина у вигляді квартири АДРЕСА1. З наведених підстав просила суд постановити рішення, яким визнати спадщину у вигляді квартири АДРЕСА1 відумерлою. 31 липня 2013 року від представника заявника у справі поштою надійшло клопотання про витребування з Кримського Республіканського підприємства «Бюро реєстрації та технічної інвентаризації» оригіналу інвентарної справи на квартиру АДРЕСА1. Вирішуючи питання про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, суд ураховує таке. Так, ст. 93 ЦПК України передбачене, що «у разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів для дослідження судом. В ухвалі про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом зазначаються: ім'я (найменування) особи, у якої знаходиться доказ, її місце проживання (перебування) або місцезнаходження, назва або опис письмового чи речового доказу, підстави проведення його тимчасового вилучення». Ураховуючи невиконання запиту суду від 02 червня 2013 року про витребування доказів Кримським Республіканським підприємством «Керченське бюро реєстрації та технічної інвентаризації», суд вважає за необхідне постановити ухвалу про тимчасове вилучення оригіналу матеріалів інвентаризації квартири АДРЕСА1 для дослідження судом [6].

Неподання доказів у контексті статті 93 ЦПК може проявлятися у не направленні, без поважних причин, безпосередньо до суду витребуваних ним письмових чи речових доказів чи ненаданні, без поважних причин, уповноваженій заінтересованій особі, яка бере участь у справі письмових чи речових

доказів витребуваних судом. Особи, які не мають можливості подати доказ, який вимагає суд, взагалі або у встановлені судом строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня отримання ухвали (ч. 4 ст. 137 ЦПК). Отже, підставою застосування тимчасового вилучення доказів для дослідження судом є об'єктивно-протиправне діяння, яке може проявлятися у таких формах: не направленні особою витребуваних судом доказів безпосередньо до суду, а причини вказані нею визнані неповажними; не направленні витребуваних судом доказів та неповідомленні причин їх неподання протягом п'яти днів з дня отримання ухвали; ненадання доказів уповноваженій судом зацікавленій особі, яка бере участь у справі для представлення його суду з причин визнаних судом неповажними; ненадання уповноваженій судом зацікавленій особі, яка бере участь у справі витребуваного доказу для представлення його суду та неповідомлення про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня отримання ухвали. Відповідно ч. 2 ст. 93 ЦПК в ухвалі про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом зазначаються, крім іншого, підстави проведення тимчасового вилучення доказів. Судова практика застосування тимчасового вилучення доказів для дослідження судом, свідчить про те, що в ухвалі суди не розкривають у чому конкретно проявилось неподання доказів, як підстава застосування вказаного заходу процесуального примусу. Так, ОСОБА1 звернулася до Северодонецького міського суду з заявою про витребування доказів по цивільній справі за позовом ОСОБА1 до ОСОБА2, ОСОБА3 про визнання права власності на частку домоволодіння та розділ майна. 08.02.2011 року Северодонецьким міським судом було винесено ухвалу, згідно якої заяву ОСОБА1 про витребування доказів по цивільній справі за позовом ОСОБА1 до ОСОБА2, ОСОБА3 про визнання права власності на частку домоволодіння та розділ майна було задоволено та зобов'язано Другу Северодонецьку державну нотаріальну контору надати до Северодонецького міського суду Луганської області належним чином завірену копію договору дарування на ім'я ОСОБА_2 від 20.12.2004 року, реєстр № 1740. Проте зазначені документи Другою Северодонецькою державною нотаріальною конторою в зазначений строк до Северодонецького міського суду надані не були. Згідно ст. 93 ЦПК України у разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів для дослідження судом. В ухвалі про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом зазначаються: ім'я (найменування) особи, у якій знаходиться доказ, її місце проживання (перебування) або місцезнаходження, назва або опис письмового чи речового доказу, підстави проведення його тимчасового вилучення. З огляду на викладене, та приймаючи до уваги, що Друга Северодонецька державна нотаріальна контора не надала до суду витребувані документи без поважних причин, а отже ухвала суду про витребування доказів не виконана, суд вважає за необхідне тимчасово вилучити у Другої

Северодонецької державної нотаріальної контори належним чином завірену копію договору дарування на ім'я ОСОБА2 від 20.12.2004 року, реєстр №1240 [7].

Тимчасове вилучення доказів полягає у вилученні зазначених в ухвалі письмових чи речових доказів з місця їх знаходження в осіб, які ними володіють, та передачі їх суду для дослідження в судовому засіданні. При цьому вилучати докази можна як у осіб, які беруть участь у справі так і в інших осіб, у яких знаходиться доказ. Оскільки можливість застосування тимчасового вилучення доказів пов'язана з неподанням витребуваних судом доказів, то й вилучено може бути тільки той доказ та у тієї особи, які були вказані в ухвалі про витребування доказів.

Застосування заходів процесуального примусу пов'язано з необхідністю здійснення судом правосуддя. Тобто право застосування заходів процесуального примусу виникає не внаслідок реалізації процесуального права учасником цивільного судочинства. У зв'язку з цим слід відмітити, що наявність клопотання про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом не є обов'язковою умовою його застосування.

Відповідно до ч. 2 ст. 90 ЦПК заходи процесуального примусу застосовуються судом негайно після вчинення порушення шляхом постановлення ухвали. Тобто ухвала про тимчасове вилучення доказів може бути постановлена судом тільки в тому судовому засіданні де було встановлено порушення.

Окремо слід звернути увагу на те, що суди постановляючи ухвалу про тимчасове вилучення доказів і вказуючи підставу такого вилучення враховували те, що встановлене судом порушення повинно перешкоджати здійсненню цивільного судочинства. Так, представник позивача ОСОБА2 у судовому засіданні заявив клопотання про вилучення доказів по справі у третьої особи – відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в м. Ровеньки, а саме які були витребувані судом за запитами від 03.12.2012 року, від 16.04.2013 року, від 18.05.2013 року, тобто особової справи на ім'я позивача ОСОБА1, ІНФОРМАЦІЯ1, яка до теперішнього часу суду не надана. Суд, вислухавши думку учасників процесу, представника відповідача ДП «Свердловантрацит», який не заперечує проти задоволення заявленого клопотання, вважає, що клопотання представника позивача ОСОБА2 підлягає задоволенню з таких підстав: відповідно до ст. 90 ч. 1 ЦПК України заходами процесуального примусу є встановлені цим Кодексом процесуальні дії, що застосовуються судом до осіб, які порушують встановлені в суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню цивільного судочинства. Статтею 93 ч. 1 ЦПК України передбачено, що у разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів для дослідження судом. Тобто, з урахуванням викладеного, так як запити суду від 03.12.2012 року,

від 16.04.2013 року, від 18.05.2013 року про надання особової справи на ім'я позивача ОСОБА1, які отримані згідно поштових повідомлень відділенням виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в м. Ровеньки 02.04.2013 року, 23.05.2013 року не виконуються вищевказаним державним органом, що призводить до затягування розгляду справи та перешкоджанні здійсненню цивільного судочинства у межах строків, передбачених чинним законодавством України, суд вважає вилучити у відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в м. Ровеньки особову (страхову) справу на ім'я ОСОБА1, ІНФОРМАЦІЯ для дослідження судом [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожевников С.Н. Государственное принуждение: особенности и содержание [Текст] / С.Н. Кожевников // Советское государство и право. – 1978. – №5. – С. 52-53.

2. Комаров В.В. Метод правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х. – 1980. – С. 9-10.

3. Чечина Н.А., Элькинд П.С. Об уголовно-процессуальной и гражданско-процессуальной ответственности [Текст] / Н.А. Чечина, П.С. Элькинд // Сов. государство и право. – 1973. – №9. – С. 35-36.

4. Штефан М.Й. Санкції цивільного процесуального права [Текст] / М.Й. Штефан // Вісник Академії правових наук України. – №2-3. – 2003. – С. 484.

5. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16002290>.

6. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32755772>.

7. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17013997>.

8. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31662264>.

УДК 347.91

СУДОВА ПРАКТИКА: ПОНЯТТЯ, ЗНАЧЕННЯ І ВИДИ

Васильєв С. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: Стаття присвячена дослідженню такого правового явища як судова практика. На підставі аналізу наукової юридичної літератури формулюється авторське поняття та класифікація судової практики, визначається її значення для належного здійснення правосуддя по цивільним справам. Проголошується, що є всі підстави віднести судову практику до джерел цивільного процесуального права.

Ключові слова: цивільне судочинство, судова практика, джерело права.

Аннотация: Статья посвящена исследованию такого правового явления как судебная практика. На основе анализа научной юридической литературы формулируется понятие и классификация судебной практики, определяется ее значение для надлежащего осуществления правосудия по гражданским делам. Автором обосновывается позиция, что есть все основания признать судебную практику источником гражданского процессуального права.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство, судебная практика, источник права.

Annotation: Such legal phenomenon as judicial practice is probed in the article. On the basis of analysis of scientific legal literature a concept and classification of judicial practice is formulated, its value is determined for the civil legal proceeding. An author is ground position, that judicial practice is the source of civil procedure.

Key words: civil procedure, judicial practice, source of law.

У результаті застосування судами права формується судова практика, сутність і значення якої давно стали предметом теоретичних досліджень у правовій науці, у тому числі в науці цивільного процесуального права. Останнім часом з'явилася значна кількість робіт, присвячених дослідженню ролі і місця судової практики у процесі здійснення правосуддя. Значний внесок у розроблення теоретичних засад розуміння і класифікації судової

практики внесли праці С. Н. Братуся, В. М. Жуйкова, М. М. Марченко, С. В. Шевчука, В. В. Яркова та ін. Проте варто зазначити, що спеціальним дослідженням питань судової практики у системі джерел цивільного судочинства достатньої уваги вченими не приділялося. Отже, мета роботи – наведення комплексної характеристики такого правового явища як судова практика, формулювання його поняття та класифікації.

Закон, будучи основою для прийняття суддею рішення по справі, є думкою законодавця про право